

75

dzīves gadi vienā esejā

VILŅA ŠMĪDBERGA JUBILEJĀ

Bens Lunns

Foto – Jānis Porietis

Pirms Viļņa Šmidberga 75. dzimšanas dienas pievērsos viņa plašā darbu kopuma dziļākai izpētei. Komponista dzīve bijusi vērienīga un dažādiem notikumiem pilna, viņš dienējis armijā, bijis pie Latvijas rokmūzikas pamatiem, studējis pie Ādolfa Skultes un iemantojis visai ievērojamus draugus. Par dzīvi bijušajā Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā var būt dažādi viedokļi, bet šķiet, ka Vilnim izdevies šo laiku pavadīt visjautrāk, vai vismaz esošo situāciju visveiksmīgāk izmantot savā labā.

Ņemot vērā, ka komponista jubileja ir tik skaitliski diža, nav brīnums, ka viņa darbu klāsts ir tik plašs: tajā atrodams Saksofonkoncerts, simfonijas, skaņdarbi kameransambliem, kormūzika. Bet tas nebūt nenozīmē, ka katrs no darbiem nav pelnījis dziļāko cieņu.

Šmidberga Simfonijai pūtēju orķestrim (2010) manā sirdī ir īpaša vieta. Jaunībā spēlējot eifoniju un trombonu (visai vāji), tiku pavadījis neskaitāmus vakarus un daudzas vasaras pūtēju orķestra mēģinājumos. Mana lielākā problēma ar tur pavadīto laiku nebūt nav pati spēlēšana, bet gan tas, ka pūtēju orķestriem reti ir laba gaume skaņdarbu izvēlē. Izņemot Holstu, Vonu-Viljamsu un vēl dažu retu dārgumu, lielākoties spēlēja Holivudas pakaļdarinājumus. Šī iemesla dēļ daudzi komponisti izvairās rakstīt pūtēju orķestriem, bet tomēr ir arī tādi izcili darbi kā Mesiāna *Et expecto*, Bēthovena militārie marši un Stravinska Simfonija pūšaminstrumentiem. Šmidberga simfonijā, tāpat kā Mesiāna un Stravinska darbos, dzirdams viss bagātīgais pūtēju orķestra spektrs, liekot visam skanēt spēcīgi un žilbinoši. Izmantotā orķestrācija soli pa solim atklāj, kādu dziļumu un bardzību spēj radīt šāds ansamblis, un tā apvienojumā ar Šmidberga nežēlīgajām harmonijām tiek radīts maģisks skaņdarbs. Dziļi sirdī loloju sapni par koncertu, kurā šī simfonija atskaņota kopā ar Holsta "Hammersmitu" – es, protams, drikstu sapņot. Šis noteikti ir darbs, kuru nākotnē vēlos dirigēt.

Sonāte altam un klavierēm (1978) komponistu parāda citā gaismā. Jāatzīst gan, ka harmoniskā valoda nav tik atšķirīga kā citiem komponistiem, kad salīdzina to briedumgadu darbus ar jaunībā paveikto. Alta un klavieru saspēle un komunikācija veido fascinējošu dialogu. Manāmas zināmas paralēles ar tādiem kolēģiem kā Sofija Gubaiduļina vai Alģirds Mairtinaitis, bet, ņemot vērā, ka šie ir Šmidberga laikabiedri, līdzības vairāk norakstāmas uz līdzīgām domām un apstākļiem nekā uz ietekmi un apbrīnu. Dramatisma un pretdarbību pārpilnie posmi izteiksmīgi kontrastē ar

jaukajām, gandrīz naivajām melodiskajām līnijām; poētiski sakot, tās ir kā sārtas rozēs starp betona augstceltnēm. Šie izolētie skaistuma un prieka mirkļi izved altu cauri šim ceļojumam. Nav pārsteigums, ka Šmidbergs ir tik satriecošs komponists, ja šāds darbus viņš rakstīja jau jaunības gados.

Pārlecot uz 2013. gadu un apskatot Šmidberga Koncertu saksofonam un pūtēju orķestrim, varam redzēt viņa brieduma kulmināciju savijamies ar agrāko interesi par dialogu un formu. Kā esmu bildis jau citviet, koncertzāns ļauj komponistam apsvērt visdažādākās pieejas. Gan baroka solista un ansambļa saspēle, gan vēlākie virtuozitātes paraugdemonstrējumi, gan romantisma laika varoņa dzīvesceļa meklējumi – šie trīs pamatveidi piedāvā neskaitāmas variācijas, kā ietekmēt skaņdarba virzību. Pusstundu garais ceļš uzreiz sākas ar cīņu starp saksofonistu un orķestri par nonākšanu skaniskajā priekšplānā. Brižiem sajūtam, ka solists var ietekmēt cīņas gaitu vai varbūt to pat vērst sev par labu, bet milzīgais kolektīvs atkal atgūst spēkus un cīņa atsākas. Tīri gaumes līmenī ļoti novērtēju, ka saksofons nav izmantots kā iegansts, lai skaņdarbu padarītu "džeizīgu" – saksofonkoncertos bieži mēģina iespraust mājienu uz saksofona džeizisko aspektu; bieži tas izdarīts neveikli, jo pats komponists nav no prasmīgākajiem džeza mūziķiem, vai arī

vien izteiktāk negatīvo attieksmi pret Padomju Savienībā notiekošo. Protams, nemācīšu latviešiem viņu pašu vēsturi. Tātad – ko Šmidbergs mēģina "Pavasara simfonijā" pateikt? Vai viņš dumpojas pret Padomju Savienību? Vai tomēr tikai izrāda savu aizraušanos ar dabu? Vai viņš sapņo par citādu nākotni? Vai par nostalgisku pagātņi? Mēs varētu vadīt dienas, ja ne gadus, apspriežot jautājumus, uz kuriem varētu atbildēt šī simfonija, bet jājautā, vai tas maz ir svarīgi? Tā kā 1982. gada vide nu ir zudusi gan politiski, gan ekoloģiski, jebkādi šādi jautājumi nu jau būs retrogrāda izpēte, iespējot pagātņi mūsdienu standartos. Simfonija tiešām paver bagātīgas iespējas diskusijām, un galu galā – jo plašāka diskusiju platforma, jo labāka zīme, ka šī mūzika ir tiešām izcila.

Kā pēdējā pietura mūsu nelielajā apskatā lai būtu Šmidberga nesenie "Jūras raksti" (2015), ko var salīdzināt ar "Pavasara simfoniju". Baltijai ir īpašas attiecības ar jūru; pateicoties Baltijas valstu saiknēm ar folkloru, tradīcijām un pašreizējiem sociālpolitiskajiem apstākļiem, nav brīnums, ka tāds mūsdienu komponists kā Šmidbergs varētu uzrakstīt jūras iedvesmotu skaņdarbu. Skrejošās zemūdens straumes ir reizē gan mierinoši pazīstamas, gan rada nemieru dziļās neskaidrības mirkļos. Skaidrā miera brižos viegli padoties iztēlei un sapņiem par paša pavadīto laiku pie jūras.

ŠMĪDBERGS, TĀPAT KĀ VISI DIŽIE KOMPONISTI, LIEK KLAUSĪTĀJAM DOMĀT

konkrētais fragments nespēj iekļauties pārējā darba kontekstā. Šmidbergs vienkārši atļauj saksofonam izteikties, tieši šādai situācijai tas ir radīts, un šis koncerts ir vērā ņemams veikums, kam noteikti jāklūst par standartrepertuāra daļu.

Bet pārlēksim atpakaļ uz Šmidberga "Pavasara simfoniju" (1982). Šī simfonija gluži vai lūdz tikt salīdzināta ar tādiem darbiem kā Bēthovena "Heroiskā" vai simfoniskajiem skaņdarbiem, kas tieši iespaidojušies no dabas: Mendelszona uvertūra "Hebridu salas" vai Čārlza Aivsa "Centrālparks tumšā", vai, skatoties uz nesenākiem veikumiem, Erki Svena Tira Pikolo flautas koncerts *Solastalgia*. Šis salīdzinājums arī aicina apdomāt, ko komponists domā par apkārtējo vidi. Ņemot vērā, ka darbs rakstīts desmit gadu pirms Padomju Savienības sabrukuma, protams, tiks uzdoti politiskas dabas jautājumi – pat, ja komponista radītais apskata burtiski tikai pašu vidi, kurā tie rodas. "Pavasara simfonija" jeb augšanas un attīstības simfonija paver pārdomas par augošo pretestību pret brežņevismu un kopējo aiz-

Mana mīļākā šīs piecpadsmit minūšu ilgās simfoniskās poēmas īpašība ir tās realisms. Poēma neuzbur ainas ar brašu varoni, kas dodas dižā misijā, tā nerāda cilvēku, kas pārvar stihijas. Mēs redzam ūdeni, kas ir neparedzams un mūžam kustībā. Gluži kā Blaumaņa "Nāves ēnā" jūra var realitātē vienkārši pēkšņi izmainīties, un tu tiec atstāts tās varā. Nav svarīgi, cik varena, brīva vai apspiesta ir cilvēce, jūra vienmēr var pārādīt, tieši cik dziļa tā ir.

Šmidberga stiprās puses ir viņa iztēles bagātība un intensitāte. Viņa darbus var uztvert tīri kā mūziku un apbrīnot formu, harmoniju un faktūras, vai arī aplūkot to visu caur romantiskas iztēles prizmu. Galu galā Šmidbergs, tāpat kā visi dižie komponisti, liek klausītājam domāt. 🎧

No angļu valodas tulkoja
Karline Silabriede

RED. PIEZ.

Aizsūtījām Benam Lunnam lielāku skaitu Viļņa Šmidberga nozīmīgāko skaņdarbu, Bens noklausījās visu un izvēlējās aplūkojamo materiālu bez mūsu ieteikumiem vai norādēm